

کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های اجتماعی آن از دیدگاه دانشجویان کشاورزی (مورد مطالعه: دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان)

جعفر یعقوبی^۱

دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان، ایران

وحید محمدی

دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان، ایران

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی کاربردهای آموزشی و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی بود. در این مطالعه از روش تحقیق توصیفی - همبستگی با استفاده از فن پیمایش استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌های تحقیق پرسشنامه که برای روایی آن از دیدگاه اعضای هیئت‌علمی مرتبط و برای پایایی آن از پیش‌آزمون و محاسبه ضریب کرونباخ آلفا استفاده شد که مقدار این ضریب بالاتر از $\alpha=0/75$ به دست آمد. جامعه آماری تحقیق را دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان تشکیل دادند ($N=1102$). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برآورد شد ($n=150$) و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب شدند. با استفاده از نتایج تحلیل عاملی اکتشافی کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در چهار عامل اطلاع‌رسانی درسی و تبادل محتوا و تکالیف آموزشی، اطلاع‌رسانی تعاملی کنفرانس‌ها و منابع پژوهشی، تعامل با همکلاسی‌ها و اشتراک‌گذاری اخبار و فیلم‌های آموزشی و اطلاع‌یابی از امور دانشجویی و ورزشی و تبادل مطالب درسی بین دانشجویان خلاصه شدند و $63/65$ درصد از کل واریانس کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی را تبیین کردند. آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز در شش عامل توهین به قومیت‌ها و ادیان و گسترش بی‌عفتی کلامی، کاهش اعتماد عمومی و گسترش اعلام هویت جعلی، اتلاف وقت و افت تحصیلی، نشر اطلاعات کاذب و افزایش ارتباطات ناسالم، کاهش ارتباطات حضوری، انتشار مطالب غیراخلاقی خلاصه شدند. با توجه به صرف قابل توجهی از وقت مفید دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، فارغ از مثبت یا منفی تلقی نمودن این میزان اختصاص وقت، ضروری است برای استفاده آموزشی بهینه و مفید از این ظرفیت برنامه‌ریزی شود.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، آسیب، کاربرد، کشاورزی.

۱- نویسنده مسئول مکاتبات، Yaghobi@znu.ac.ir.

مقدمه

یکی از نمونه‌های مشخص توسعه فناوری در حوزه‌ی ارتباطات که دارای کاربردهای متنوع بوده و امکانات فراوانی را برای کاربران ایجاد کرده اینترنت است (صالحی و برادران، ۱۳۹۵). اینترنت یکی از فناوری‌هایی است که نقش مهمی در زندگی افراد بازی می‌کند و باعث تغییر در حوزه‌های علمی، اجتماعی و اقتصادی شده است (صائمی و همکاران، ۱۳۹۳، افشاری و همکاران، ۱۳۹۴).

اوج انقلاب اینترنتی، شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند و دلیل آن ویژگی‌های خاصی است که این نوع شبکه‌ها دارند (جعفر پور، ۱۳۹۰). سه‌چهارم افرادی که از اینترنت استفاده می‌کنند در شبکه‌های مجازی عضو هستند و در این شبکه‌ها فعالیت می‌کنند. این نوع شبکه‌ها روزبه‌روز گسترش یافته و جامعه را دستخوش تغییرات کرده، همچنین تعاملات اجتماعی افراد نیز به فضای مجازی کشیده شده است (محبوب و میر طاهری، ۱۳۹۵، جعفر پور، ۱۳۹۰، قاسمی و همکاران، ۱۳۹۳، خلقتی، ۱۳۸۹). رشد سریع کاربران شبکه‌های مجازی باعث شده که فرصت‌هایی از طریق راه‌اندازی شبکه‌های مجازی به وجود آید و این شبکه‌ها کاربردهای فراوانی در زمینه‌هایی مانند آموزش و پرورش، پزشکی و تجارت دارد به همین دلیل برخی از صاحب‌نظران همچون جوزف نای^۱ بعد جدید قدرت در قرن ۲۱ را شبکه‌های اجتماعی دانسته است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۳، جعفر پور، ۱۳۹۰).

توانمندسازی یکی از چشم‌اندازهای توسعه محسوب می‌شود که یکی از شاخص‌های مهم رشد یک جامعه پژوهش بوده که از آن به‌عنوان اصلی‌ترین نیروی محرکه جامعه در مسیر پیشرفت یاد می‌شود (خانیک و الوندی، ۱۳۹۰، بتولی و نظری، ۱۳۹۳). پژوهشگران حوزه‌های گوناگون علمی بخشی از کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌باشند که برای دستیابی به اطلاعات و انجام مبادلات علمی از امکانات آن استفاده می‌کنند (آریانی و همکاران، ۱۳۹۴). یکی از راهبردهای تمامی برنامه ریزان و سیاست‌گذاران فضاهای مجازی است که از این طریق سعی کرده‌اند هم بین پژوهشگران، علاقه‌مندان و حامیان آموزشی و همکاری‌های بین حرفه‌ای یک ارتباط منسجم ایجاد کنند (ایرج پور و علوی، ۱۳۹۲). خدمات شبکه‌های اجتماعی مجازی ابزاری برای کارهای گروهی تحقیقاتی و توانمند کردن محققان برای تسهیم کردن نتایج و تجارب محسوب می‌گردد که جزء اهمیت این شبکه‌ها است (بتولی و نظری، ۱۳۹۳).

به‌کارگیری فناوری جدید یکی از جلوه‌های محسوس دنیای پیش روست (زمانی و همکاران، ۱۳۹۲). پایه موفقیت یک جامعه شایسته‌سالار نظام آموزشی آن است که همه محققان بر این جمله توافق نظر دارند (شارع پور، ۱۳۸۶). مسئله‌ای که همواره به آن توجه شده و اهمیت آن هرروز افزایش می‌یابد مسئله کیفیت یادگیری در دانشجویان به‌ویژه دانشجویان علوم پزشکی است (بابا زاده کمانگر و همکاران، ۱۳۹۵). شبکه‌های اجتماعی مجازی جزء لاینفک‌های زندگی اکثر دانشجویان شده است، همچنین این شبکه‌ها جزء عواملی هستند که بر یادگیری دانشجویان و حال و هوای کلاس تأثیرگذار است (صالحی و برادران کرمانی، ۱۳۹۵، افشاری و همکاران، ۱۳۹۴، رجب پور و همکاران، ۱۳۹۳). توجه و گرایش پیدا کردن دانشگاه‌ها برای

به کار بستن از توانایی شبکه‌های اجتماعی برای توسعه دانش و آموزش به ضرورتی تبدیل شده که قابل‌انکار نیست (صائمی و همکاران، ۱۳۹۳). اکنون با فراهم شدن روش‌ها و فضاهای نوین ارتباطی همچون شبکه‌های اجتماعی مجازی امکان یادگیری خارج از کلاس درس فراهم شده است. برخی بر این باورند که اگرچه تا این زمان شیوه غالب یادگیری این بوده که استاد در کلاس تدریس کند ولی با ظهور فناوری‌های جدید این امکان فراهم شده که از رویکرد یادگیری سنتی به روش‌های نوین یادگیری حرکت کنند (بابا زاده کمانگر و همکاران، ۱۳۹۵).

رکن اصلی تعلیم و تربیت در یادگیری عوامل محیطی است. (شعبانی، ۱۳۸۳). یکی از فرصت‌های بالارزشی که برای اساتید و دانشجویان به وجود آمده تلفن همراه است. امروزه تلفن همراه در اختیار همه قرار دارد و بهره گرفتن از این فناوری امتیازی ارزشمند برای برنامه ریزان آموزشی، اساتید و دانشجویان ایجاد نموده تا از این فناوری برای استمرار و عمق‌بخشی فرآیندهای یادگیری، اشتراک‌گذاری اطلاعات، ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی و نیز تعامل مؤثر بین دانشجو و استاد استفاده کنند. فناوری تلفن همراه موانع زمانی و مکانی را از بین برده و همین عامل می‌تواند انگیزه دانشجویان را به یادگیری افزایش دهد و فرصت یادگیری را در هر زمان همچون زمان‌های بیکاری ایجاد نماید و همچنین سبب سهولت و دقت در آموزش، آموزش در تمام ساعات‌ها، کاهش حجم کاری آموزش حضوری و هزینه‌های آموزشی می‌شود. فناوری تلفن همراه به برنامه ریزان آموزشی و آموزشگران این امکان را می‌دهد که خلاصه‌ای از دروس دانشگاهی و همچنین نحوه آزمایش‌ها را همراه با تصاویر و کلیپ‌های آموزشی در غالب کتاب‌های الکترونیکی همراه در اختیار فراگیران قرار دهند (بابا زاده کمانگر و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به جدید بودن گسترش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی مطالعات محدودی به‌ویژه در زمینه کاربردهای آموزشی این شبکه‌ها انجام شده است. در این قسمت بخشی از پیشینه مرتبط آورده می‌شود.

قلی زاده و زمانی (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان مطالعه کیفی چالش‌های شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در زندگی کاربران نشان دادند که نقض حریم خصوصی افراد شامل دسترسی غیرمجاز به اطلاعات شخصی دیگران، عدم اطمینان از حقیقی بودن کاربران، عدم احترام متقابل، ورود به حریم خصوصی دیگران، تهدید آبروی شخصی کاربران و ایجاد مزاحمت برای دیگران، کاهش اعتماد متقابل در روابط اجتماعی مانند کاهش اعتماد به رسانه‌های سنتی و رسمی، کاهش اعتماد به دیگران و سوءاستفاده از احساسات افراد، استفاده از هویت جعلی مانند معرفی خود با هویت ناشناس، معرفی خود با هویت ساختگی و معرفی خود با هویت دیگر، چالش‌ها و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه می‌باشد.

نتایج تحقیقی با عنوان مطالعه مقدماتی تأثیر آموزش مبتنی بر تلفن همراه بر میزان یادگیری دانشجویان دندانپزشکی در درس پاتولوژی دهان نشان داد که آموزش مبتنی بر موبایل به‌طور معنی‌داری بر نمرات پایانی دانشجویان تأثیرگذار است و میانگین نمرات گروهی که با موبایل شروع به یادگیری کردند به‌طور معنی‌داری بیشتر از میانگین نمرات گروهی بود که با آموزش حضوری شروع به یادگیری نموده‌اند (بابا زاده کمانگر و همکاران، ۱۳۹۵).

افشاری و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان تجربیات

1-Joseph Nye

دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: یک مطالعه کیفی نشان دادند که تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی، تغییر در وضعیت جسمی- روانی و تحصیلی افراد، جایگزینی شبکه‌های مجازی در زندگی، سرگرم شدن با شبکه‌های مجازی، تغییر در ارتباطات با خانواده و دوستان، ارتباط راحت با دیگران به علت گمنامی، ناآشنایی اطرافیان نزدیک با این شبکه‌ها، ارتباط گفتاری و رفت‌وآمد کمتر، داشتن استرس و اضطراب، افت وضعیت تحصیلی، ازدواج نکردن، سهولت ارتباط و هزینه‌های کمتر نسبت به سایر ارتباطات از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی بود.

در تحقیقی باهدف تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی مشخص شد مزایای شبکه‌های اجتماعی مجازی شامل سهولت دستیابی، هزینه کمتر، جذابیت بیشتر، امکان تبادل اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی مانند برطرف کردن سوالات از طریق فایل‌های متنی یا فیلم‌های آموزشی و شکل‌گیری و تقویت شبکه ارتباطی و اطلاعاتی فرد از طریق از بین بردن محدودیت زمانی و مکانی می‌باشند. در این مطالعه آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز دغدغه‌های فرد در استفاده از این شبکه‌ها همچون هدر رفتن وقت، هویت جعلی و صداقت نداشتن و پیامدهای اجتماعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی همچون نبود ارتباطات رودررو، کم شدن روابط اجتماعی، عاطفی و پیوندهای خانوادگی افراد با یکدیگر بودند (بیگ زاده، کهن و همکاران، ۱۳۹۵).

فلاحی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان تحلیل کیفی و کمی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده نشان داد که فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی در ارتباط با فرزندان باعث کاهش شکاف نسلی و کسب تجربیات و در ارتباط با همسر و دوستان باعث افزایش معاشرت‌های اجتماعی، دریافت حمایت از همسر و ارضای نیازهای روانی می‌شود که جزء ویژگی‌های مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی است و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی در ارتباط با فرزندان باعث افزایش نگرانی والدین و کاهش حضور در جمع خانواده و در ارتباط با همسر و دوستان باعث احساس شهرت نسبی موقتی می‌شود که جزء ویژگی‌های منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی است.

سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای باهدف نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در پیش‌بینی اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان در دانش‌آموزان به این نتیجه رسیدند که استفاده کردن از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان را پیش‌بینی کند. اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان با مدت استفاده از این شبکه‌ها رابطه مثبت معناداری دارد، یعنی هرچه مدت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی افزایش یابد اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی نیز افزایش می‌یابد و سلامت روان دانش‌آموزان نیز به خطر می‌افتد.

در تحقیقی با عنوان بررسی اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان استفاده‌کننده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط پور مودت و کجباف (۱۳۹۵) نشان داده شد که بین اعتیاد به اینترنت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی موبایلی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. کسانی که بیشتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌نمایند بیشتر دچار اضطراب اجتماعی و اعتیاد به اینترنت می‌شوند.

رضوانی و عجم (۱۳۹۵) در تحقیق خود با عنوان رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و

اعتماد در روابط بین فردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند نشان دادند که بین زمان اختصاص داده‌شده به شبکه و تعداد عضویت در گروه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه منفی و معناداری وجود داشت. دانشجویانی که از این شبکه‌ها جهت مقاصد علمی استفاده نموده نسبت به کسانی که از این شبکه‌ها برای مقاصد غیرعلمی استفاده می‌نمایند پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند. بین زمان اختصاص داده‌شده به شبکه‌های اجتماعی مجازی با مؤلفه‌های قابلیت اعتماد، پیش‌بینی پذیری و وفاداری رابطه منفی معناداری وجود داشت.

امامی ریزی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان در سال ۱۳۹۵ نشان داد که بین نمره پیشرفت تحصیلی دانشجویان با کاربری عادی، دارای اعتیاد خفیف و دارای اعتیاد شدید به این شبکه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد و سپری کردن زمان بیشتر در این نوع شبکه‌ها باعث کاهش پیشرفت تحصیلی شده است. محبوب و میر طاهری (۱۳۹۵) در تحقیق خود با عنوان گونه‌شناسی استفاده و رضامندی ایرانیان از شبکه اجتماعی کتاب محور نشان داد، دو عامل اطلاع‌یابی و بودن با کتاب‌ها برای فعالیت‌های نقد کتاب، امتیاز دادن به کتاب‌ها و دوست‌یابی توسط کاربران از قدرت لازم برخوردار هستند. سومین عاملی که به‌طور مشترک در فعالیت دوست‌یابی و نقد کتاب تعیین‌کننده عامل بودن در اجتماع بود. برای تقویت کنشگری در شبکه لازم است از یک‌سو سه عامل اطلاع‌یابی، بودن با کتاب‌ها و بودن در اجتماع تقویت شود و از سوی دیگر افرادی که این عوامل را دارند به‌عنوان سرمایه‌های اصلی شبکه به شمار آیند.

رهبر قاضی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در تمایل به مشارکت انتخاباتی و جهت‌گیری‌های سیاسی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه‌های شهر اصفهان) نشان دادند در حالی که فعالیت در شبکه‌های اجتماعی موجب بالا رفتن میزان مشارکت انتخاباتی می‌شود، واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و همچنین افزایش مصرف روزانه چنین شبکه‌هایی تأثیر منفی بر تمایل افراد به شرکت در انتخابات داشته است. شبکه‌های اجتماعی حتی بر گرایش‌های سیاسی افراد تأثیر می‌گذارند، به‌طوری‌که در اغلب موارد افرادی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند، بیشتر از دیگران به سمت گروه‌های سیاسی اصلاح‌طلب گرایش دارند. افراد به‌طور متوسط ۲/۴۴ ساعت از این شبکه‌ها استفاده می‌کنند.

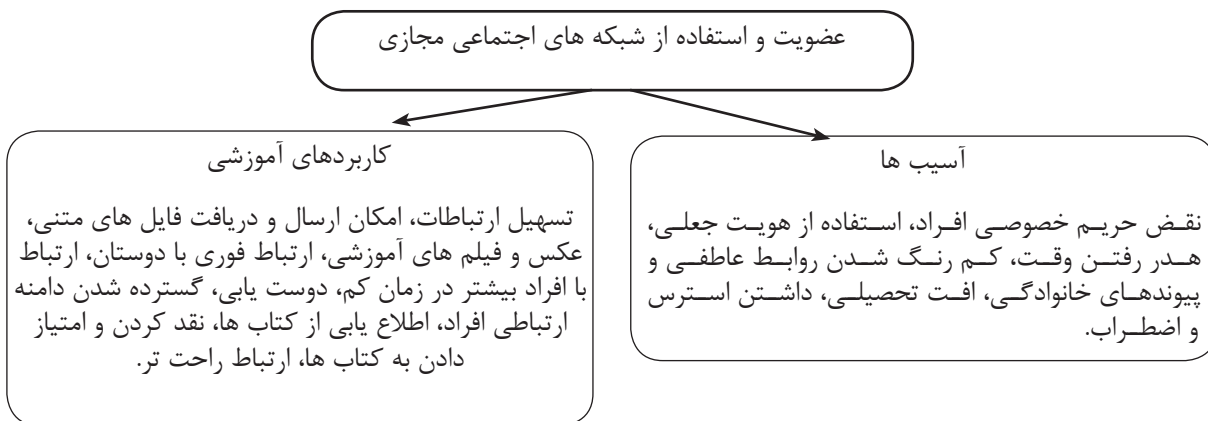
Lau (2017) در تحقیق خود با عنوان اثرات استفاده از رسانه‌های اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی چندوظیفه‌ای، در عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه نشان داد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای اهداف علمی سطح معنی‌داری از عملکرد تحصیلی با اندازه‌گیری نمره معدل را پیش‌بینی نمی‌کند، درحالی‌که اگر از رسانه‌های اجتماعی چندوظیفه‌ای برای اهداف غیردانشگاهی (به‌طور خاص ویدیو و بازی) استفاده شود به‌طور معنی‌داری و منفی عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.

Bicen (2015) در تحقیق خود با عنوان تعیین دلایل دانشجویان دانشگاه جهت استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی در زندگی روزانه نشان داد که شایع‌ترین دلیل برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی ارتباط فوری با دوستان خود

می‌باشد.

بررسی مطالعات صورت گرفته در زمینه شبکه‌های مجازی نشان می‌دهد که مطالعات به‌طور عمده در سه بخش شامل نحوه استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی، تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی و انگیزه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام شده‌اند و مطالعه ویژه‌ای در زمینه کاربردهای آموزشی عضویت در این شبکه‌ها در کنار آسیب‌شناسی آن انجام نشده بود که مطالعه حاضر باهدف رفع این نقیصه انجام گردید. مدل مفهومی تحقیق با توجه به متغیرهای استخراج شده از تحقیقات پیشین تدوین گردید (نگاره ۱)

نگاره ۱. مدل مفهومی آسیب‌ها و کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی

اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بررسی کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های اجتماعی آن از دیدگاه دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان بود. اهداف جزئی تحقیق عبارت بودند از:

- بررسی ویژگی‌های فردی دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان؛
- بررسی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان؛
- شناسایی کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان؛
- شناسایی آسیب‌های اجتماعی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع توصیفی و از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی است و از نظر داده‌ها کمی و مبنای گردآوری داده‌ها نیز میدانی بوده که به روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری مورد مطالعه در تحقیق دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان در هشت گروه شامل ترویج و آموزش کشاورزی، مهندسی آب، زراعت و اصلاح نباتات، صنایع غذایی، خاک‌شناسی، باغبانی، گیاه‌پزشکی و دام و طیور بودند که در سال‌های تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ مشغول به تحصیل بوده‌اند ($N=1102$). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برآورد شد ($n=150$). روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای تصادفی بود و با مدنظر قرار دادن تناسب تعداد دانشجویان در هر رشته نمونه‌ها انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بود. برای تأیید روایی محتوایی ابزار از نظرات اعضای هیئت‌علمی گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان و کارشناسان صاحب‌نظر استفاده شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه، از پیش‌آزمون با ۳۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی خارج از نمونه اصلی تحقیق و محاسبه ضریب پایایی کرونباخ آلفا استفاده گردید (بالتر از $0.75/\alpha$) و تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰ انجام شد.

یافته‌ها

نتایج نشان داد میانگین سنی دانشجویان مورد بررسی حدود ۲۳ سال و حداقل سن دانشجویان ۱۸ سال و حداکثر آن ۳۵ سال بود. در جدول ۱ ویژگی‌های فردی پاسخگویان آورده شده است.

۷۹/۲ درصد از دانشجویان در مقطع کارشناسی و ۲۰/۸ درصد در مقاطع ارشد و دکتری بودند. ۴۷/۳ درصد از پاسخگویان مرد و بقیه یعنی ۵۲/۷ درصد زن بودند. از نظر رشته تحصیلی بیشترین فراوانی مربوط به رشته ترویج و آموزش کشاورزی (۲۰/۰ درصد) بود و رشته‌های زراعت و اصلاح نباتات و علوم دامی (۱۲/۷ درصد)، علوم باغبانی (۱۲ درصد)، رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده بودند.

نتایج همچنین نشان داد میانگین استفاده از اینترنت توسط دانشجویان در شبانه‌روز ۵ ساعت و ۱۰ دقیقه با انحراف معیار ۲ ساعت و ۵۰ دقیقه بود. متوسط استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی ۴ ساعت و ۳۲ دقیقه با انحراف معیار یک ساعت و ۲۱ دقیقه بود.

کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی با استفاده از ۱۷ گویه و طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= خیلی کم و ۵= خیلی زیاد) سنجیده شد.

جدول ۱. توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی افراد مورد مطالعه

متغیر	سطوح متغیر	درصد	میانگین	انحراف معیار	
سن	۱۸-۲۰	۱۰/۱۰	۲۲/۹۸	۲/۰۸	
	۲۱-۲۳	۵۷			
	۲۴-۲۶	۲۸/۹۰			
	بالتر از ۲۷	۴			
مقطع تحصیلی	کارشناسی	۷۹/۲	-	-	
	کارشناسی ارشد	۱۵/۳			
	دکتری	۵/۵			
رشته تحصیلی	ترویج و آموزش کشاورزی	۲۰/۰			
	زراعت و اصلاح نباتات	۱۲/۷			
	علوم دامی	۱۲/۷			
	علوم باغبانی	۱۲			
	مهندسی آب	۱۰/۷			
	خاکشناسی	۱۰/۷			
	صنایع غذایی	۱۰/۷			
	گیاه پزشکی	۱۰/۷			
	میزان استفاده از اینترنت در شبانه‌روز (ساعت)	۰-۲	۱۴/۷	۵/۰۷	۲/۹۰
		۲/۱-۴	۲۹/۳		
۴/۱-۶		۳۳/۳			
۶/۱-۸		۱۶/۷			
بالتر از ۸		۴			

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد میانگین تمام کاربردهای مورد بررسی از دیدگاه دانشجویان بالاتر از ۳ یعنی متوسط بود. مهم‌ترین کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان به ترتیب شامل "ارتباط با همکلاسی‌ها، به اشتراک گذاشتن تصاویر آموزشی، به اشتراک گذاشتن فیلم‌های آموزشی و دریافت و ارسال تکالیف درسی" بودند.

جدول ۲. کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی

کاربردهای آموزشی	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
ارتباط با همکلاسی‌ها	۳/۶۹	۱/۱۴	۰/۳۱
به اشتراک گذاشتن تصاویر آموزشی	۳/۶۸	۱/۰۷	۰/۲۹
به اشتراک گذاشتن فیلم‌های آموزشی	۳/۶۷	۱/۱۹	۰/۳۳
دریافت و ارسال تکالیف درسی	۳/۶۶	۱/۱۱	۰/۳۰
ارسال سؤالات از اساتید و دریافت پاسخ	۳/۶۳	۱/۱۷	۰/۳۲
اطلاع‌یابی از سمینارها و همایش‌های علمی در رشته تحصیلی خود	۳/۶۳	۱/۱۷	۰/۳۲

۰/۳۳	۱/۲۱	۳/۶۳	انجام نظرسنجی
۰/۳۲	۱/۱۶	۳/۶۲	به اشتراک گذاشتن جزوات درسی توسط اساتید و دانشجویان
۰/۳۱	۱/۱۱	۳/۶۰	اطلاع‌یابی از موضوع جلسه بعد و آمادگی برای کسب مطالب جدید
۰/۳۳	۱/۱۸	۳/۵۹	به اشتراک گذاشتن مطالب مرتبط با درس اساتید و دانشجویان
۰/۳۲	۱/۱۶	۳/۵۸	اطلاع یافتن از اخبار دانشگاه
۰/۳۷	۱/۲۸	۳/۴۹	اطلاع یافتن از همایش‌های موجود در دانشگاه
۰/۳۵	۱,۲۰	۳/۴۵	اطلاع یافتن از مسابقات ورزشی
۰/۳۷	۱/۲۷	۳/۴۳	اطلاع‌یابی از کتب و مجلات منتشرشده در رشته تحصیلی خود
۰/۳۷	۱/۲۶	۳/۴۰	اطلاع یافتن از برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشگاه
۰/۳۷	۱/۲۷	۳/۳۹	دریافت مقالات از اساتید
۰/۳۶	۱/۱۷	۳/۲۵	یادگیری مادام‌العمر

آسیب‌ها و آثار منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز با استفاده از ۱۹ گویه و طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= خیلی کم و ۵= خیلی زیاد) سنجیده شد. نتایج جدول ۳ نشان داد که میانگین تمام گویه‌ها بالاتر از ۳ است که نشانگر این است که آسیب‌ها و آثار منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی موردبررسی از دیدگاه دانشجویان دارای اهمیت بالاتر از متوسط هستند و مهم‌ترین آثار منفی و آسیب شبکه‌های اجتماعی مجازی افزایش کم‌حرکی، ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی (انعطاف‌پذیری هویتی)، اتلاف وقت کاربران، اعتماد به این شبکه‌ها می‌باشند.

جدول ۳. آسیب‌ها و آثار منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان

ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	آسیب‌ها
۰/۳	۱/۱۷	۳/۹۴	افزایش کم‌حرکی
۰/۳۲	۱/۲۳	۳/۹۱	ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی (انعطاف‌پذیری هویتی)
۰/۳	۱/۱۵	۳/۸۶	اتلاف وقت کاربران
۰/۳۳	۱/۲۴	۳/۷۹	اعتماد به این شبکه‌ها
۰/۳۲	۱/۲۲	۳/۷۶	از بین رفتن قباح و زشتی برخی از اعمال (مثل به اشتراک گذاشتن تصاویر و مسائل شخص توسط فرد و ...)
۰/۳۲	۱/۱۸	۳/۷۲	انتشار مطالب غیراخلاقی
۰/۳۱	۱/۱۶	۳/۷۱	افزایش ارتباطات ناسالم
۰/۳۱	۱/۱۳	۳/۷۱	صدمات روانی و احساسی
۰/۳۵	۱/۳	۳/۶۹	کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی (میان زوج‌ها و ...)
۰/۳۲	۱/۱۷	۳/۶۶	کم‌کاری در تحصیل
۰/۳۴	۱/۲۶	۳/۶۶	کاهش ارتباط چهره به چهره
۰/۳۲	۱/۱۷	۳/۶۲	نشر اطلاعات کذب
۰/۳۳	۱/۱۹	۳/۵۹	منزوی شدن
۰/۳۴	۱/۲۲	۳/۵۷	کاهش احساسات (ارتباطات بر مبنای نوشتار است و احساسات درک نمی‌شوند)
۰/۳۶	۱/۲۵	۳/۴۶	به چالش کشیدن عملکرد سازمان‌ها و نهادها
۰/۳۴	۱/۱۶	۳/۴۵	ایجاد خرده‌فرهنگ‌های خاص (اصطلاحات خاص، تکیه‌کلام و ...)
۰/۳۵	۱/۱۹	۳/۴۱	تحریک‌پذیرتر شدن قومیت‌ها (انتشار مطالب قومی و مطرح کردن مناقشات بین اقوام)
۰/۳۸	۱/۲۷	۳/۳	نقض حریم خصوصی
۰/۳۸	۱/۲۶	۳/۲۸	توهین به ادیان و اعتقادات

به‌منظور تلخیص متغیرهای مربوط به آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. به‌منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآوری‌شده برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آماره Bartlett استفاده شد. در این بخش

مقدار KMO برابر ۰/۷۹ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی است. برای اطمینان بیشتر از مناسب بودن داده‌ها، از آزمون Bartlett استفاده شد. مقدار این آماره برابر ۱۱۳۸/۴۲ به دست آمد که در سطح ۱ درصد معنادار بود. لذا داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند.

در این بخش از بررسی، ۶ عامل با مقادیر ویژه بالاتر از ۱ استخراج شدند و بر اساس بار عاملی و پس از چرخش عاملی متعامد به روش واریانس مرتب شدند. در جدول ۴ تعداد عوامل استخراج‌شده همراه با مقادیر ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عوامل و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود این عوامل ۶۶/۳۸ درصد از کل واریانس را تبیین کردند. پس از بررسی متغیرهای مربوطه به هر عامل و بار عاملی آن‌ها عوامل استخراج‌شده نام‌گذاری شدند.

جدول ۴. آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
توهین به قومیت‌ها و ادیان و گسترش بی‌عفتی کلامی	۳/۱۷	۱۶/۷۰	۱۶/۷۰
کاهش اعتماد عمومی و گسترش اعلام هویت جعلی	۲/۶۰	۱۳/۶۶	۳۰/۳۶
اتلاف وقت و افت تحصیلی	۲/۴۸	۱۳/۰۵	۴۳/۴۱
نشر اطلاعات کاذب و افزایش ارتباطات ناسالم	۱/۷۴	۹/۱۴	۵۲/۵۴
کاهش ارتباطات حضوری	۱/۳۶	۷/۱۶	۵۹/۷۰
انتشار مطالب غیراخلاقی	۱/۲۷	۶/۶۸	۶۶/۳۸

در جدول ۵ متغیرهای مربوط به هر عامل همراه با بار عاملی متغیرهای مربوطه آورده شده و با توجه به آن‌ها عامل‌ها نام‌گذاری گردیده است. همان‌طور که در جدول ۵ مشخص شده است مهم‌ترین عامل در زمینه آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی عامل "توهین به قومیت‌ها و ادیان و گسترش بی‌عفتی کلامی" می‌باشد.

جدول ۵. مجموعه متغیرهای مرتبط با عوامل آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی همراه با بار عاملی آن‌ها

عامل	متغیر	بار عاملی
توهین به قومیت‌ها و ادیان و گسترش بی‌عفتی کلامی	تحریک‌پذیرتر شدن قومیت‌ها (انتشار مطالب قومی و مطرح کردن مناقشات بین اقوام)	۰/۷۴
	به چالش کشیدن عملکرد سازمان‌ها و نهادها	۰/۶۹
	ایجاد خرده‌فرهنگ‌های خاص (اصطلاحات خاص، تیکه کلام و ...)	۰/۶۵
	توهین به ادیان و اعتقادات	۰/۶۳
	صدمات روانی و احساسی	۰/۶۱
کاهش اعتماد عمومی و گسترش اعلام هویت جعلی	نقص حریم خصوصی	۰/۵۹
	کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی (میان زوج‌ها و ...)	۰/۹۵
	کاهش احساسات (ارتباطات بر نوشتار است و احساسات درک نمی‌شوند)	۰/۹۴
اتلاف وقت و افت تحصیلی	ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی (انعطاف‌پذیری هویتی)	۰/۸۴
	اتلاف وقت کاربران	۰/۸۲
	اعتماد به این شبکه‌ها	۰/۸۰
	کم‌کاری در تحصیل	۰/۶۵
	افزایش کم‌حرکی	۰/۶۱
نشر اطلاعات کاذب و افزایش ارتباطات ناسالم	نشر اطلاعات کاذب	۰/۷۲
	افزایش ارتباطات ناسالم	۰/۶۳
کاهش ارتباطات حضوری	منزوی شدن	۰/۷۷
	کاهش ارتباط چهره به چهره	۰/۵۹
	انتشار مطالب غیراخلاقی	۰/۸۷

به‌منظور تلخیص متغیرهای مربوط به کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد.

به‌منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآوری‌شده برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آماره Bartlet استفاده شد. در این بخش مقدار KMO برابر ۰/۸۴ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی است. برای اطمینان بیشتر از مناسب بودن داده‌ها، از آزمون Bartlet استفاده شد. مقدار این آماره برابر ۱۰۱۳/۹۳ به دست آمد که در سطح ۱ درصد معنادار بود. لذا داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند.

در این بخش از بررسی، ۴ عامل با مقادیر ویژه بالاتر از ۱ استخراج شدند و بر اساس بار عاملی و پس از چرخش عاملی متعامد به روش واریماکس مرتب شدند. در جدول ۶ تعداد عوامل استخراج‌شده همراه با مقادیر ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هریک از عوامل و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود این عوامل ۶۳/۶۵ درصد از کل واریانس را تبیین کردند.

جدول ۶. کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
اطلاع‌رسانی درسی و تبادل محتوا و تکالیف آموزشی	۶/۷۰	۳۹/۴۵	۳۹/۴۵
اطلاع‌رسانی تعاملی کنفرانس‌ها و منابع پژوهشی	۱/۵۶	۹/۱۹	۴۸/۶۴
تعامل با همکلاسی‌ها و اشتراک‌گذاری اخبار و فیلم‌های آموزشی	۱/۴۲	۸/۳۶	۵۷/۰۰
اطلاع‌یابی از امور دانشجویی و ورزشی و تبادل مطالب درسی بین دانشجویان	۱/۳۱	۶/۶۵	۶۳/۶۵

پس از بررسی متغیرهای مربوطه با هر عامل و بار عاملی آن‌ها عوامل استخراج‌شده نام‌گذاری شدند (جدول ۷). همان‌طور که اطلاعات جدول نشان می‌دهد مهم‌ترین عامل‌های مربوط به کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از اطلاع‌رسانی درسی و تبادل محتوا و تکالیف آموزشی، اطلاع‌رسانی تعاملی کنفرانس‌ها و منابع پژوهشی، تعامل با همکلاسی‌ها و اشتراک‌گذاری اخبار و فیلم‌های آموزشی و اطلاع‌یابی از امور دانشجویی و ورزشی و تبادل مطالب درسی بین دانشجویان.

جدول ۷. مجموعه متغیرهای مرتبط با هریک از عوامل همراه با بار عاملی هر یک از آن‌ها

عامل	متغیر	بار عاملی
اطلاع‌رسانی درسی و تبادل محتوا و تکالیف آموزشی	اطلاع‌یابی از موضوع جلسه بعد و آمادگی برای کسب مطالب جدید	۰/۷۲
	دریافت و ارسال تکالیف درسی	۰/۷۲
	ارسال سؤالات از اساتید و دریافت پاسخ	۰/۷۱
	دریافت مقالات از اساتید	۰/۷۱
اطلاع‌رسانی تعاملی کنفرانس‌ها و منابع پژوهشی	به اشتراک گذاشتن تصاویر آموزشی	۰/۶۷
	اطلاع‌یابی از کتب و مجلات منتشرشده در رشته تحصیلی خود	۰/۷۷
	اطلاع‌یابی از سمینارها و همایش‌های علمی در رشته تحصیلی خود	۰/۷۷
	اطلاع یافتن از برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشگاه	۰/۶۵
تعامل با همکلاسی‌ها و اشتراک‌گذاری اخبار و فیلم‌های آموزشی	انجام نظرسنجی	۰/۵۷
	ارتباط با همکلاسی‌ها	۰/۸۴
	اطلاع یافتن از اخبار دانشگاه	۰/۷۸
	به اشتراک گذاشتن فیلم‌های آموزشی	۰/۶۹
اطلاع‌یابی از امور دانشجویی و ورزشی و تبادل مطالب درسی بین دانشجویان	اطلاع یافتن از مسابقات ورزشی	۰/۶۶
	به اشتراک گذاشتن مطالب مرتبط با درس اساتید و دانشجویان	۰/۶۲
	یادگیری مادام‌العمر	۰/۶۲
	به اشتراک گذاشتن جزوات درسی توسط اساتید و دانشجویان	۰/۵۸

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد میانگین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط دانشجویان در هر شبانه‌روز ۴ ساعت و ۳۲ دقیقه بود. رهبر قاضی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیق خود میانگین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در هر شبانه‌روز را ۲ ساعت و ۴۴ دقیقه به دست آوردند که این یافته بیانگر آن است که میزان استفاده از شبکه‌های مجازی توسط دانشجویان در حد قابل توجهی است به طوری که می‌توان گفت تقریباً نیمی از وقت مفید و قابل استفاده آن‌ها (با حذف زمان خواب و استراحت) در این شبکه‌ها صرف می‌شود. فارغ از مثبت یا منفی تلقی نمودن این میزان اختصاص وقت، لزوم برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از این ظرفیت روشن می‌گردد.

نتایج نشان داد که یکی از مزایای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی به اشتراک گذاشتن تصاویر، فیلم و مطالب مرتبط با درس است که این یافته‌ها با یافته بیگ زاده و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی داشت. به اشتراک گذاشتن مطالب درسی باعث می‌شود که افراد در زمان‌های مناسب مطالب را مطالعه کرده و باعث بهبود یادگیری شود همچنین افرادی که در کلاس حضور نداشتند از مطالب استفاده کرده و باعث می‌شود که از کلاس عقب نمانند.

طبق یافته‌ها یکی دیگر از مزایای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی ارتباط با همکلاسی‌ها و دوستان است که این یافته با نتایج (Bicen 2015) هم‌راستا بود. ارتباط با دوستان و هم‌کلاسی‌ها باعث می‌شود که افراد در هر زمان و مکانی با یکدیگر ارتباط داشته و سؤالات درسی خود را از همدیگر پرسیده تا ابهامات و اشکالات رفع شوند.

طبق نتایج به‌دست‌آمده یکی از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی وارد شدن صدمات روانی و احساسی است که این یافته با تحقیقات سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵)، پور مودت و کجباف (۱۳۹۵) و افشاری و همکاران (۱۳۹۴) هم‌خوانی داشت. وارد شدن صدمات روانی و احساسی به اعضای شبکه‌های اجتماعی مجازی نگران‌کننده است و باعث می‌شود که افراد نتوانند وظایف و مسئولیت‌های مربوط به خود و جامعه را به خوبی انجام دهند. کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی یکی دیگر از معایب این شبکه‌ها است که این یافته با یافته قلی زاده و زمانی (۱۳۹۶) و رضوانی و عجم (۱۳۹۵) در یک راستا بود. این نوع عیب بسیار نگران‌کننده است به طوری که حتی باعث جدایی زوجها از یکدیگر شده و باعث بالا رفتن آمار طلاق در جامعه و از هم پاشیدن خانواده می‌شود.

نتایج نشان داد که یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی (انعطاف‌پذیری هویتی) است که این یافته با یافته قلی زاده و زمانی (۱۳۹۶) و بیگ زاده و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی داشت. ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی برای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی یک مسئله مهم و نگران‌کننده است زیرا ناتوانی در تشخیص هویت یک فرد باعث ایجاد سوءتفاهم و حتی ارسال اطلاعات و عکس‌های شخصی

به آن فرد می‌شود و در نهایت آن شخص از اطلاعات و عکس‌ها سوء استفاده می‌کند.

اتلاف وقت کاربران و اعتیاد به این شبکه‌ها از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشند که با یافته‌های بیگ زاده و همکاران (۱۳۹۵)، پور مودت و کجباف (۱۳۹۵) و زمانی و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی داشت. اتلاف وقت یک مسئله نگران‌کننده است چراکه باعث می‌شود که افراد وظایف خود را به خوبی انجام ندهند و برنامه زندگی آن‌ها دچار بی‌نظمی و حتی باعث کم‌خوابی و بدخوابی افراد می‌شود. لذا پیشنهاد می‌شود که افراد مدیریتی مناسب در مورد زمان و مقدار استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند.

یافته‌های تحقیق نشان داد که کم‌کاری در تحصیل یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که با یافته‌های سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵)، رضوانی و عجم (۱۳۹۵)، امامی ریزی (۱۳۹۵)، افشاری و همکاران (۱۳۹۴)، زمانی و همکاران (۱۳۹۲) و لاو (۲۰۱۷) هم‌راستا بود. این نوع عیب باعث می‌شود که افراد نتوانند تکالیف درسی خود را انجام دهند و در دروس خود قبول شوند و همین عامل باعث افزایش سن افراد شده و در نتیجه افراد فرصت‌های شغلی مناسب را از دست می‌دهند. افزایش کم‌تحرکی یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که این یافته با نتایج افشاری و همکاران (۱۳۹۴) همخوانی داشت.

افزایش کم‌تحرکی باعث افزایش وزن شده و افزایش وزن سبب بروز انواع بیماری‌ها از جمله چاقی می‌شود پس یک مسئله مهم و نگران‌کننده است.

نشر اطلاعات کاذب یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که این یافته با مطالعات بیگ زاده و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی داشت. نشر اطلاعات کاذب باعث ایجاد سوءتفاهم و حتی ایجاد حاشیه برای بعضی افراد می‌شود و حتی می‌تواند بنیان خانواده را تهدید کند و یک مسئله مهم و نگران‌کننده محسوب می‌شود.

منزوی شدن یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که با یافته‌های سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) هم‌راستا بود. منزوی شدن یک مسئله نگران‌کننده است چراکه باعث می‌گردد افراد از ارتباطات اجتماعی دورمانده و ارتباطات اجتماعی خود را تقویت نکنند. منزوی شدن باعث افسردگی می‌شود که این امر خود باعث انواع بیماری‌ها می‌شود.

نتایج نشان داد که یکی از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی کاهش ارتباطات چهره به چهره است که این یافته با تحقیقات بیگ زاده و همکاران (۱۳۹۵)، فلاحی (۱۳۹۵) و افشاری و همکاران (۱۳۹۴) همخوانی داشت. کاهش ارتباطات چهره به چهره باعث می‌شود افراد کمتر دورهم جمع شده و اخبار و اطلاعات خود در طول روز را باهم به اشتراک بگذارند که در نهایت باعث کاهش ارتباطات کلامی می‌شود.

پیشنهادها

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند؛

شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش: یک مطالعه کیفی. فصلنامه گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، دوره ۱۳، شماره ۳، صفحات ۲۳۴-۲۲۰.

۸- پور مودت، خ. و کجباف، م. ب. (۱۳۹۵). بررسی اجتماعی در دانش آموزان استفاده‌کننده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی. فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره ۶، شماره ۲۳، صفحات ۱۰۵-۹۳.

۹- جعفر پور، م. (۱۳۹۰). مفهوم شناسی و بررسی متغیرهای مؤثر بر پذیرش شبکه‌های اجتماعی مجازی و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در آن‌ها. فصلنامه مطالعات بسیج، سال ۱۴، شماره ۵۲، صفحات ۱۴۸-۱۰۹.

۱۰- خانیکی، ه. و الوندی، پ. (۱۳۹۰). مشارکت اجتماعی آنلاین و توسعه‌ی اجتماعات محلی در ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱۱، شماره ۴۱، صفحات ۶۸-۳۹.

۱۱- خلقتی، م. (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی پیدایش و تحولات. فصلنامه تحلیلی پژوهشی کتاب، سال ۱، شماره ۱، صفحات ۲۱-۹.

۱۲- رضوانی، ا. و عجم، ع. ا. (۱۳۹۵). رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و اعتماد در روابط بین فردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. فصلنامه توسعه آموزش در علوم پزشکی، دوره ۹، شماره ۲۴، صفحات ۴۳-۳۳.

۱۳- رهبر قاضی، م.، مسعود نیا، ح.، صادقی نقد علی، ز. و پوره، ا. (۱۳۹۵). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در تمایل به مشارکت انتخاباتی و جهت‌گیری‌های سیاسی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه‌های شهر اصفهان). فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، دوره ۲۳، شماره ۸۶، صفحات ۱۴۵-۱۲۵.

۱۴- زمانی، ا.، عابدینی، ی. و کلانتری، م. (۱۳۹۲). پیشرفت تحصیلی، میزان و چگونگی استفاده از اینترنت در دخترها و پسرهای دبیرستان. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، دوره ۷، شماره ۳، صفحات ۱۰۱-۸۵.

۱۵- سلیمانی، م.، سعدی پور، ا. و اسد زاده، ح. (۱۳۹۵). شبکه‌های اجتماعی مجازی و نقش آن در پیش‌بینی اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش آموزان. فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، سال ۶، شماره ۲۱، صفحات ۷۵-۶۱.

۱۶- شارع پور، م. (۱۳۸۶). نقش شبکه‌های اجتماعی در باز تولید نابرابری آموزشی. فصلنامه تعلیم و تربیت، سال ۲۳، شماره ۳، صفحات ۱۸۰-۱۶۵.

۱۷- شعبانی، ا. (۱۳۸۳). مبانی برنامه توسعه و کاربردی فناوری ارتباطات و اطلاعات در نظام آموزش و پرورش. فصلنامه اطلاع‌رسانی، دوره ۱۹، شماره ۳ و ۴، صفحات ۱۸-۱۱.

۱۸- صالحی، ا. و برادران، م. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی پدیدارشناسانه‌ی تأثیرات اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بر اخلاق و باورهای دینی جوانان. فصلنامه علمی-ترویجی اخلاق، جلد ۲، شماره ۲۱، صفحات ۲۴۰-۲۱۳.

۱۹- صائمی، ح.، فتحی واجارگاه، ک.، عطاران، م. و فروغی

جهت استفاده آموزشی دانشجویان کشاورزی از شبکه‌های اجتماعی مجازی در واحدهای درسی آن‌ها برنامه‌ریزی مفیدی صورت پذیرد.

اساتید و دانشجویان برای مطالب درسی و اشتراک گذاشتن جزوات، فیلم و تصاویر آموزشی از قابلیت شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده نمایند.

دانشجویان با ایجاد گروه‌هایی در شبکه‌های اجتماعی مجازی بتوانند در کمترین زمان با همه همکلاسی‌های خود ارتباط آموزشی برقرار نمایند.

افراد تا حد امکان با افرادی که آشنایی کامل با شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند ارتباط حاصل نمایند و قبل از آشنایی کامل با یک شخص جدید از ارسال اطلاعات و عکس‌های خود خودداری کنند.

افراد، عضو کانال‌ها و گروه‌های رسمی شده و اخبار و اطلاعات را از منابع مهم و معتبر دریافت کنند.

دانشجویان، استفاده از شبکه‌های اجتماعی خود را به نحوی مدیریت نمایند که بتوانند با دوستان و یا خانواده خود به صورت حضوری و چهره به چهره گفتگو داشته باشند.

منابع و مأخذ

۱- افشاری، م.، میرزایی، م.، کنگاوری، م.، و افشاری، م. (۱۳۹۴). تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: یک مطالعه کیفی. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت، جلد ۴، شماره ۳، صفحات ۲۶۵-۲۵۶.

۲- امامی ریزی، ک. (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان. دومانه علمی پژوهشی راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی، سال ۹، شماره ۳، صفحات ۲۱۳-۲۰۶.

۳- ایرج پور، ع. و علوی، م. (۱۳۹۲). راه‌اندازی شبکه‌ی مجازی توسعه آموزش و همکاری‌های بین حرفه‌ای. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، جلد ۱۳، شماره ۱۱، صفحات ۱۰۰۰-۹۹۹.

۴- آریانی، ا.، زاهد بابلان، ع.، معینی کیا، م. و خالق خواه، ع. (۱۳۹۴). نقش شبکه‌های اجتماعی در قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی. مجله دانشگاهی یادگیری الکترونیکی (مدیا)، دوره ۶، شماره ۲، صفحات ۳۹-۲۶.

۵- بابازاده کمانگر، م.، جهانی، ا.، قلی نیا، ه. و عباس زاده، ح. (۱۳۹۵). مطالعه مقدماتی تأثیر آموزش مبتنی بر تلفن همراه بر میزان یادگیری دانشجویان دندانپزشکی در درس پاتولوژی دهان عملی. مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی، جلد ۹، شماره ۲۲، صفحات ۲۶-۲۱.

۶- بتولی، ز. و نظری، م. (۱۳۹۳). بررسی قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی تحقیقاتی جهت تسهیل فعالیت‌های پژوهشی از منظر پژوهشگران حوزه‌ی علوم پزشکی ایران. مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران (پیابورد سلامت)، جلد ۸، شماره ۴، صفحات ۳۳۱-۳۱۶.

۷- بیگ زاده، ا.، کهن، ش.، یمانی، ن.، رضایی، ح. ا. (۱۳۹۵). تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد

ابری، ا. (۱۳۹۳). طراحی الگوی برنامه‌ریزی درس مبتنی بر شبکه اجتماعی برای آموزش و به سازی اساتید. مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، جلد ۷، شماره ۳، صفحات ۱۹۸-۱۹۱.

۲۰- فلاحی، ع. (۱۳۹۵). تحلیل کیفی و کمی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده. فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده، سال ۱۱، شماره ۳۵، صفحات ۱۷۰-۱۵۱.

۲۱- قاسمی، و.، عدلی پور، ص.، و برندگی، ب. (۱۳۹۳). رابطه استفاده از شبکه‌ی اجتماعی فیس بوک با تصور بدن در میان دانشجویان دختر و پسر دانشگاه اصفهان. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، دوره ۱۲، شماره ۳، صفحات ۹۲-۶۱.

۲۲- قلی زاده، آ.، زمانی. (۱۳۹۶). مطالعه کیفی چالش‌های شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در زندگی کاربران. فصلنامه رسانه، سال ۲۸، شماره ۱، صفحات ۱۱۹-۱۰۳.

۲۳- محبوب، س.، و میر طاهری، ل. (۱۳۹۵). گونه شناسی استفاده و رضامندی ایرانیان از شبکه‌ی اجتماعی کتاب محور گودریدز. پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات، جلد ۳۱، شماره ۳، صفحات ۸۲۱-۸۰۳.

24- Bicen, H. (2015). Determination of university students' reasons of using social networking sites in their daily life. *Social and Behavioral Sciences*, 190, 519-522. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428?sdc=1>

25- Lau, W, W, F. (2017). Effects of social media usage and social media multitasking on the academic performance of university students. *Computers in Human Behavior*, 68, 286-26. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/journal/07475632?sdc=1>

